

УДК 377.1:004 (07)

II 57

Олена ПОПАДИЧ

КУЛЬТУРА ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ПОВЕДІНКИ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ПРОЦЕСУ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ У ВИЩОМУ НАЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті розкрито зміст культури інформаційно-правової поведінки як результату процесу правового виховання у вищому навчальному закладі; акцентовано увагу на системі правового виховання у вищій; проведено аналіз понять “культура поведінки”, “правова, професійна та інформаційна культура особистості”, “правове виховання”, “правова компетентність”, “правова активність”; запропоновано визначення поняття “культура інформаційно-правової поведінки студента вищого начального закладу” у системі правового виховання у вищій; охарактеризовано культуру інформаційно-правової поведінки як елемента цілеспрямованого педагогічного впливу на формування особистості майбутнього випускника вищого навчального закладу.

Ключові слова: *культура поведінки, правова, професійна та інформаційна культура особистості, правове виховання, правова компетентність, правова активність, студент вищого начального закладу.*

Постановка проблеми. Процес розбудови й утвердження суверенної, правової, демократичної, соціально орієнтованої держави, розвиток громадянського суспільства має супроводжуватися формуванням відповідного рівня політичної свідомості, суттєвим підвищенням правосвідомості громадян, їх правової культури, законослухняності, подоланням явищ правового нігілізму. У Державній національній програмі “Освіта” (Україна ХХІ століття) (1993), Законі України “Про освіту” (1996), Національній доктрині розвитку освіти України (2002), Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти (1996), Концепції розвитку професійно-

технічної (професійної) освіти в Україні (2004), Концепції Державної програми розвитку освіти на 2006 – 2010 рр. (2006) формування правової соціалізації молоді розглядається у контексті розв'язання основних завдань її національного виховання: успадкування духовних надбань українського народу; формування у молодих людей розвиненої духовності, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, трудової, екологічної, правової культури.

У сучасних умовах правове виховання набуло глобального значення. Загальні шляхи підвищення правової освіченості населення, передусім молоді, визначені у “Національній програмі правової освіти населення”, яка введена в дію Указом Президента України 18.10.2001 р. за № 992/2001. Виконання заходів цієї Програми уможливило практично реалізувати принцип безперервності правового виховання молоді: елементи правових знань подаються у дитячому садку, потім вони нарощуються у середній загальноосвітній школі, профтехучилищі, вищому навчальному закладі. У своєму вищому прояві сформованість правової освіченості, правової вихованості, правової навченості і правової розвинутості у сукупності виступає показником правової компетентності та правової культури особистості. На нашу думку, правова компетентність та правова культура особистості визначається рівнем набуття нею системи юридичних знань, переконаннями у соціальній цінності права, повагою до нього в практичному житті, грамотним тлумаченням юридичних законів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У теорії і практиці правового виховання традиційним стало використання новаторських підходів, пошук нових теорій, парадигм, поява інноваційних систем і технологій. Різні аспекти проблеми дослідження розглядалися у працях багатьох дослідників, зокрема: формування правової культури та правосвідомості особистості (В. Безбородий [1], О. Ганзенко [4], Н. Коваленко [5], В. Одарій [8]); особливості навчально-виховного процесу та правове виховання особистості (І. Бех [2], Ю. Сурмяк [12]); формування правових знань (О. Скакун [11]), викладання правових дисциплін (А. Колодій [6]), особливості підготовки майбутніх фахівців комп'ютерного профілю (О. Романишина [9]) та ін.

Аналіз та узагальнення сучасної психолого-педагогічної літератури засвідчує, що у ній відсутнє комплексне висвітлення

змісту культури інформаційно-правової поведінки як результату процесу правового виховання у вищому навчальному закладі; не акцентовано увагу на системі правового виховання у виші; немає визначення поняття “культура інформаційно-правової поведінки студента вищого начального закладу” у системі правового виховання у виші; не охарактеризовано культуру інформаційно-правової поведінки як елемента цілеспрямованого педагогічного впливу на формування особистості майбутнього випускника вищого навчального закладу.

Новизна дослідження полягає у тому, що вперше запропоновано визначення поняття “культура інформаційно-правової поведінки студента вищого начального закладу” у системі правового виховання у виші; охарактеризовано культуру інформаційно-правової поведінки як елемента цілеспрямованого педагогічного впливу на формування особистості майбутнього випускника вищого навчального закладу.

Метою статті є висвітлення особливостей культури інформаційно-правової поведінки як результату процесу правового виховання у вищому навчальному закладі.

Підготовка майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах має не лише освітню орієнтацію, але й обов’язкову виховну спрямованість. Навчально-виховний процес повинен формувати у студентів високу культуру, гуманістичний і демократичний світогляд, високі моральні якості, виховувати їх громадянами – патріотами, інтелектуалами, творчими й цілеспрямованими спеціалістами. Проте сьогодення вимагає удосконалення не лише професійної, але й правової культури, необхідної майбутнім фахівцям під час виконання ними професійних обов’язків.

Культура поведінки – це складова частина культури людини. Вона виступає зовнішнім проявом духовного багатства особистості та її внутрішнього світу; це сукупність форм повсякденної поведінки людини, в яких знаходять зовнішнє відображення моральні та естетичні норми поведінки.

Визначення сутності правової, професійної та інформаційної культури особистості дозволить нам висвітлити особливості культури інформаційно-правової поведінки студента вищого навчального закладу, якій притаманний більш високий ступінь знань фахівця й розуміння ним правових явищ у відповідних галузях

професійної діяльності, оскільки вона є однією із форм правової культури суспільства, властива тій спільноті людей, яка професійно займається діяльністю, що вимагає спеціальної освіти й практичної підготовки. Загальнопедагогічний підхід до сутності правової культури полягає, з одного боку, у необхідності володіння певним обсягом правової інформації, а з іншого – відповідного ставлення до неї та готовності і вміння здійснювати правовідповідну діяльність.

Природу правової культури особистості В. Одарій розглядає у кількох аспектах: оцінному, або аксіологічному, змістовому і суто діяльнісному [8, 4]. Це дає можливість охопити й оцінити правове життя особистості в суспільстві загалом й окремо взяті основні сфери його прояву. О. Ганзенко під правовою культурою особистості розуміє систему правових цінностей, що відповідають рівню досягнутого людством правового прогресу, відображають у правовій формі стан свободи особи і соціальної справедливості, інші найважливіші соціальні цінності у діалектичному впливі на якісний стан і спосіб правового життя особи й суспільства, в якому найвищою цінністю є реалізація прав і свобод людини та їх захист [4, 7]. На думку І. Сідої, основні проблеми становлення правової культури, з якими зіткнулося сучасне українське суспільство, слід шукати в системі освіти. Зокрема, якби в результаті реалізації послідовної державної стратегії була успішно розв'язана проблема правової неграмотності населення, це дало б змогу усунути низку проблем, що стосуються правової поведінки особистості [10, 13]. Згідно з визначенням В. Котюка, “правова культура особистості – це ступінь оволодіння нею системою юридичних знань, вироблення переконаності у соціальній цінності права, поваги до права, оволодіння навичками правильного тлумачення та застосування норм права в повсякденному житті, з урахуванням позитивних правових установок, почуттів, вольових компонентів, які скеровані на правомірну діяльність та активну участь особистості у зміцненні законності та правопорядку” [7, 94].

На нашу думку, правова культура особистості – це: повага до права і переконаність у його соціальній та особистісній цінності; наявність певного багажу юридичних знань; висока загальна культура й широка ерудиція, освіченість; принципово вмотивована правомірна поведінка як у професійній діяльності, так і в

повсякденному житті; висока громадсько-правова активність; усвідомлення цілей державно-юридичного регулювання в Україні; розуміння важливого значення юридичної професії саме за сучасних умов державотворення в Україні; досконале знання Конституції України; усвідомлене прагнення і практичне вміння користуватися приписами чинного законодавства.

Правова культура в житті людини і суспільства виконує декілька функцій. Так, О. Скакун виділяє пізнавальну, регулятивну та нормативно-аксіологічну [11, 511].

Показником правової культури особистості є її правова компетентність і правова активність як вища форма правомірної поведінки.

Під правовою компетентністю Ю. Сурмяк розуміє таку форму відображення правових явищ, яка поєднує інтелектуальні, психічні, емоційні та поведінкові процеси і стани в межах правового поля, що в сукупності створюють систему правових знань, умінь і навичок, правових емоцій і почуттів, правових позицій, мотивів, переконань і настанов особи, які синтезуються у прийнятих рішеннях та спрямовані на пізнання, самовдосконалення, саморозвиток особистості у сфері правовідносин. Правова активність передбачає: а) наявність високого рівня правосвідомості; готовність до ініціативної правомірної діяльності в правовій сфері на основі шанобливого ставлення до права, переконаності в необхідності і справедливості правових норм, їх добровільного здійснення, досконалого знання права (внутрішній аспект); б) цілеспрямовану, ініціативну, позитивну соціально корисну діяльність особи, що перевершує звичайні вимоги до можливої і належної поведінки, спрямованої на розвиток демократії, зміцнення законності і правопорядку (зовнішній аспект) [12, 14].

На думку В. Безбородого, правова професійна культура є інтегрованою системою, яка передбачає гармонійну взаємодію компонентів. Результатами її сформованості виступають: правова освіченість, правова розвиненість і правова вихованість. Автор встановив зв'язок між професійно-правовою культурою керівника й успішністю управлінської діяльності [1, 59].

Під правовою культурою студентів вищих навчальних закладів Н. Коваленко розуміє поєднання інтелектуально-вольових і морально-психологічних інтегрованих складових, які взаємодіють узгоджено,

проявляючись у правосвідомості, розумінні та почуттях, навичках і звичках, що регулюють власну поведінку у визначенні правомірної мети, правомірних шляхів та засобів їх досягнення, справедливості, нетерплячості до правопорушень, відповідальності, усвідомленні потреби у правовій самоосвіті [5, 9].

У дослідженні Д. Бойко виявлено конструктивні і деструктивні прояви правової культури студента [3, 17]. Через невисоку життєву компетенцію студенти мають досить обмежений необхідний запас правових знань, уявлень, переконань. Формування високого рівня правової культури майбутніх фахівців стає обов'язковою умовою їхньої професійної підготовки. Саме сьогоднішні студенти повинні у майбутньому розв'язувати питання про подальше закріплення законності та правопорядку у сфері комп'ютерних технологій, куди вони прийдуть як керівники чи спеціалісти. Успіх професійної діяльності багато в чому залежатиме від рівня їх правової культури.

На думку О. Романишиної, інформаційна культура є інтегральним утворенням, що характеризує якість інформаційної діяльності фахівця [9, 8]. Інформація і культура об'єднані певними чинниками: універсальністю, однаковою спрямованістю на свідомість і життєдіяльність людей, соціальною детермінованістю (вона має тенденцію до глобалізації), орієнтацією на особистість. У структурі інформаційної культури розрізняють такі види культур: комунікативну, лексичну, інтелектуальну, інформаційно-технологічну, інформаційно-правову, світоглядну, моральну, бібліографічну. Особливостями інформаційної культури випускника вищого навчального закладу є: різноманітні вміння – орієнтація в інформаційному середовищі (організація, збирання та обробка інформації комп'ютерними засобами; створення баз даних, їх збереження та управління ними, організація доступу до них); створення якісно нової інформації (створення веб-сайтів, володіння прийомами програмування і технологіями створення програмних продуктів); сприяння інформаційній взаємодії (діагностика працездатності комп'ютерної техніки, програмного забезпечення та локальних мереж, їх модернізація, керування ними) тощо.

На сьогодні дискусійним залишається питання взаємовідносин правової культури особистості та правового виховання. З одного боку, правова культура розглядається як результат правового

виховання, з іншого – правова культура сама впливає на процес виховання. Усе залежить від того, який зміст вкладається у феномен “правова культура”: як відносно стійке структурне поєднання розумово-вольових і морально-психологічних інтегрованих складників, які, злагоджено й гармонійно взаємодіючи, проявляються у світоглядно-освітній і професійній діяльності та у приватному житті; як комплексне особистісне утворення, що інтегрує у собі фундаментальні правові знання та практичні вміння, спрямовані на регулювання правових відносин у процесі організації й діяльності, а також соціально орієнтовані здатності діяти правомірно; як синтез поглядів, оцінок, переконань, настанов, орієнтацій і зразків поведінки, що визначають ставлення людей до правової сфери життя суспільства та рівень адекватності їх правової активності; як система цінностей соціуму та його громадян; як система правових інститутів, прав і обов’язків, передумов і засобів реалізації правової творчості людей; як складова загальної культури, яка містить правові цінності та норми у правовій сфері суспільного життя. Оскільки правове виховання майбутніх фахівців – це процес цілеспрямованого педагогічного впливу на суспільну й індивідуальну свідомість студентів, сутність якого полягає в досягненні майбутніми працівниками комп’ютерної галузі високого рівня професійно-правової відповідальності, професійної правосвідомості, культури інформаційно-правової діяльності, то, на нашу думку, правова культура особистості – це результат процесу правового виховання.

Спираючись на визначення правової, професійної та інформаційної культури особистості, які передбачають не тільки знання і розуміння права, але й правові судження щодо нього як про соціальну цінність, а головне – активну роботу його здійснення, зі зміцнення законності й правопорядку, ми визначаємо культуру інформаційно-правової поведінки студента вищого навчального закладу як позитивну правову свідомість у дії. Вона передбачає перетворення особою своїх здібностей і соціальних якостей на підставі правового досвіду та є елементом цілеспрямованого педагогічного впливу на формування особистості майбутнього випускника вищого навчального закладу.

Таким чином, культура інформаційно-правової поведінки студента вищого навчального закладу – це: у широкому розу-

мінні – частина інформаційної культури – сукупність ціннісних досягнень права в певній галузі, які базуються на принципах справедливості, гуманізму, захисту прав і свобод людини, її честі й гідності; у вузькому розумінні – інформаційно-правова поведінка майбутнього фахівця, що характеризує якість інформаційної поведінки спеціаліста. Вона має інтегративний характер – об'єднує інтелектуально-вольові та морально-психологічні складники, що регулюють поведінку майбутнього фахівця у визначенні правомірної мети професійної діяльності, шляхів та засобів її досягнення.

Отже, культура інформаційно-правової поведінки студента вищого навчального закладу – це обумовлені інформаційно-правовою культурою суспільства ступінь і характер професійно-правового розвитку особи, які забезпечують її правомірну професійну діяльність. Інформаційно-правова поведінка студента вищого навчального закладу передбачає: 1) знання законодавства (інтелектуальний зріз); 2) переконаність у необхідності й соціальній користі законів і підзаконних актів (емоційно-психологічний зріз); 3) уміння користуватися правовим інструментарієм – законами та іншими актами – у практичній діяльності (поведінковий зріз).

Висновки. Таким чином, зміст правового виховання розкривається через формування у студентів визначеної суми знань про право, законодавство та про правову дійсність; про головні положення галузевих норм права; прищеплення юнакам та дівчатам поваги до права, закону; формування у них правових переконань, правових ідеалів, подолання явищ правового нігілізму; формування навичок правомірної поведінки та соціально-правової активності. Культура інформаційно-правової поведінки студента вищого навчального закладу – це лише позитивні погляди, ідеї, оцінки, позиції, установки і мотиви, які лежать в основі правомірної і соціально активної поведінки особи. На нашу думку, культура інформаційно-правової поведінки студента вищого навчального закладу особи означає не тільки знання і розуміння права, що є показниками правової компетентності, а й правові судження про нього як про соціальну цінність, і головне – активну роботу з його здійснення, зі зміцнення законності і правопорядку. Інакше кажучи, культура інформаційно-правової поведінки студента вищого навчального закладу – це її позитивна правова свідомість у дії, що визначається як соціально-управлінська діяльність суб'єктів вихо-

вання (передовсім працівників вишу), що здійснюється в умовах тісної взаємодії та координації їх діяльності, спрямованої на формування у студентів системи правових знань, переконань і установок, правового мислення, правових умінь і навичок, що забезпечують стабільність правомірної поведінки і соціально-правову активність молоді людини, додержання, виконання і правильне використання нею чинних у державі правових норм. Тому культура інформаційно-правової поведінки студента ВНЗ є елементом цілеспрямованого впливу на формування особистості майбутнього фахівця.

Перспективи подальших досліджень. Проблеми правового виховання студентів вищих навчальних закладів залишаються ще недостатньо дослідженими, передусім існує потреба розвитку процесів інтеграції виховних впливів усіх форм організації навчання, позаурочних заходів, діяльності громадських організацій, правоохоронних органів, інших державних структур, сім'ї тощо. У процесі правового виховання у майбутнього фахівця формується не тільки культура інформаційно-правової поведінки, але й професійна правосвідомість. Це буде предметом нашого наступного дослідження.

Література

1. Безбородий В.О. Формування професійної правової культури керівників органів внутрішніх справ : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 "Теорія та методика професійної освіти" / В.О. Безбородий. – Х., 2001. – 18 с.
2. Бех І.Д. Виховання особистості : підручник / Іван Дмитрович Бех. – К. : Либідь, 2008. – 848 с.
3. Бойко Д.М. Психологічні умови формування правової культури старшокласників : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 "Теорія і методика виховання" / Д.М. Бойко. – К., 2005. – 21 с.
4. Ганзенко О.О. Формування правової культури особи в умовах розбудови правової держави : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 "Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень" / О.О. Ганзенко. – К., 2003.
5. Коваленко Н.Ю. Формування правосвідомості і правової культури студентів неюридичних вищих навчальних закладів / Н.Ю. Коваленко // Часопис Київського університету права. – 2008. – № 1. – С. 53 – 58.
6. Колодій А.М. Конституція і розвиток принципів права України (методичні питання) : автореф. дис. ... д-ра юридич. наук : 12.00.01

“Теорія та історія держави і права; історія політичних та правових учень” / А.М. Колодій. – К., 1999. – 36 с.

7. Котюк В.О. Теорія права : курс лекцій : навч. посіб. [для юрид. фак. вузів] / В.О. Котюк. – К. : Вентури, 1996. – 208 с.

8. Одарій В.В. Підготовка майбутніх педагогів до правового забезпечення професійної діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 “Теорія та методика професійної освіти” / В.В. Одарій. – Одеса, 2005. – 20 с.

9. Романишина О.Я. Формування інформаційної культури студентів коледжів технічного профілю : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / О.Я. Романишина. – Тернопіль, 2007.

10. Седає Ю. Правовая культура личности: процесс формирования / Ю. Седає // Новый коллегіум. – № 5. – 2008. – С. 8 – 14.

11. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : підручник : пер. з рос. / О.Ф. Скакун. – Х. : Консум, 2001. – 656 с.

12. Сурмяк Ю.Р. Взаємодія вищих професійних училищ та органів внутрішніх справ у правовому вихованні учнів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Сурмяк Юрій Романович. – Дрогобич, 2009.

Попадич Елена. Культура информационно-правового поведения как результат процесса правового воспитания в высшем учебном заведении. В статье раскрыто содержание культуры информационно-правового поведения как результата процесса правового воспитания в высшем учебном заведении; акцентировано внимание на системе правового воспитания в вузе; проведен анализ понятий “культура поведения”, “правовая, профессиональная и информационная культура личности”, “правовое воспитание”, “правовая компетентность”, “правовая активность”; предложено определение понятия “культура информационно-правового поведения студента высшего учебного заведения” в системе правового воспитания в вузе; охарактеризирована культура информационно-правового поведения как элемент целенаправленного педагогического влияния на формирование личности будущего выпускника вуза.

Ключевые слова: культура поведения, правовая, профессиональная и информационная культура личности, правовое воспитание, правовая компетентность, правовая активность, студент высшего учебного заведения.

Popadych Olena. Informative-legal behavior culture as a result of the legal educational process in a higher educational institution. In the article, the content of the culture of informative-legal behavior as a result of legal education in a higher educational institution is revealed; much attention is focused on the system of legal education at the university; the concepts of “behavior culture”, “legal, professional and informative culture of the personality”, “legal education”, “legal competence”, “legal activity” are analyzed; the notion of “informative-legal behavior culture of the university student” in the system of legal education is determined; informative-legal behavior culture as an element of purposeful pedagogical influence on personality forming of a future university graduate is described.

Key words: behavior culture, legal, professional and informative culture of the personality, legal education, legal competence, legal activity, university student.